

Arbeidsherverdeling als element in de ideologie van de solidariteit

Hans Bonte

In het septembernummer van dit tijdschrift publiceerden we een bijdrage van Hedwige Peemans-Poullet waarin zij sterke twijfels formuleerde bij de eisen voor arbeidstijdverkorting (ATV). Zij vroeg zich af wat ATV echt waard is in de strijd tegen de werkloosheid en vooral in de strijd voor meer levenskwaliteit. Eerder dan voor ATV pleitte Hedwige Peemans-Poullet voor de bevrediging van de sociale en collectieve behoeften. En sterker: zij wees erop dat er aan ATV belangrijke gevaren verbonden zijn. De mythe van de ATV moet worden ontkracht, zo werd vrij ronduit gesteld, het collectief welzijn is meer gediend gediend met de creatie van nieuwe arbeidsplaatsen dan met de uitbreiding van de privé vrije tijd.

We vroegen en kregen een reactie van SP-volksvertegenwoordiger Hans Bonte.

Hedwige Peemans-Poullet heeft ongetwijfeld de verdienste met haar bijdrage een aantal elementen te hebben aangereikt die de discussie over het nut of de onzin van een algemene werktijdverkorting kunnen verderhelpen. Belangrijker lijkt me echter haar pleidooi voor een forse uitbouw (en subsidiëring) van sociaal nuttige arbeidsplaatsen. Op beide punten wil ik ingaan.

Naast de talrijke positieve suggesties en voorstellen lijkt het artikel me echter rijkelijk doordrukt met intellectuele slordigheden, manifeste onwaarheden en illustraties van dogmatisch denken. Slechts af en toe zullen we hier aandacht aan besteden.

Fundamenteel lijkt me de zeer betwistbare stelling van de auteur om "de ideologie van de ATV" als tegengestelde te zien van een beleid dat de uitbouw van sociaal nuttige arbeidsplaatsen betracht. Zowel vanuit de ambitie om de (structurele) werkloosheid drastisch terug te dringen, de kwaliteit van het leven van werkenden en passieven te verhogen als een aantal manifeste maatschappelijke problemen aan te pakken, is het echter meer dan wenselijk om zowel een beleid van arbeidsherverdeling als van rewerkstellingscreatie te verdedigen. Met andere woorden, beide beleidsporen zijn geenszins tegengesteld aan elkaar maar vormen cruciale sleutels in een beleid waar het recht op werk centraal staat.

Het valt daarbij op dat de auteur geen enkel inhoudelijk argument aanbrengt voor haar stelling. Ze wijst wel (terecht) op een aantal belangrijke aandachtspunten bij het doorvoeren van een algemene arbeidsduurverkortings: de lange inactiviteitsperiode na de loopbaan ten gevolge van de stijgende levensduur en het financieringsprobleem voor de sociale zekerheid ten gevolge van een verdere arbeidstijdverkortings.

De auteur beschikt blijkbaar over indicaties dat "de verlenging van de levensduur op belangrijke wijze verdergaat". Tegen 2050 zouden mannen gemiddeld negen jaar en vrouwen gemiddeld acht jaar langer leven. Los van de sepsis die ik heb ter attentie van dergelijke langetermijnprojecties (wie had in 1945 gedacht dat de gemiddelde levensduur vandaag zo hoog zou zijn?) lijkt het me veel pertinenter om hierbij twee verwante problemen op scherp te stellen: de lage participatieraad op de arbeidsmarkt van de oudere beroepsbevolking en de scheve verdeling van de werkdruk over het leven. Het moet de ambitie zijn om tot een gelijkere spreiding van de werkdruk (en de vrije tijd) te komen gedurende de volledige levensloop net zoals het onze betrachtning moet zijn om ook voor plus-vijftigers nog een zinvolle plaats op onze arbeidsmarkt weg te leggen.

Vooraleer hierbij met rabiate oplossingen voor de dag te komen (zoals bijvoorbeeld de afschaffing van het brugpensioenstelsel of het optrekken van de pensioenleeftijd) is het echter noodzakelijk om in te zien dat het niet toevallig is dat oudere werknemers massaal de arbeidsmarkt verlaten. Zeker in een aantal traditionele (secundaire) sectoren is tengevolge van de vereiste productiviteit het werkritme dermate hoog dat deze werkkrachten "versleten" zijn tegen hun pensioenleeftijd. Het terugdringen van deze systematische "aanslag op het leven" door onze bedrijven moet het eerste objectief worden van het beleid. En precies hier kan arbeidstijdverkortings een cruciale rol spelen. Daarmee kom ik bij het probleem van de scheve verdeling van de werkdruk / vrije tijd over de totale levensloop. De absurditeit vandaag bestaat er in dat mensen tijdens de drukste periodes van het leven (kinderen, bouwen...) de hoogste werkdruk kennen en het minst toegang hebben tot formules van individuele arbeidstijdverkortings. Het resultaat is dat de cumulatieve van professionele, sociale, familiale en financiële druk een reële bedreiging

inhoudt voor de kwaliteit van het leven van een belangrijk deel van de tweeverdienersgezinnen. Meer tijd en een grotere greep op de eigen werkdruk (dus de intelligentere vormen van ATV) moeten het maatschappelijk antwoord zijn op de manifeste toename van stressfenomenen.

Nieuwer is de opwerping dat ATV een bedreiging betekent voor de financiering van de sociale zekerheid. De auteur riskeert met haar stelling in een bijzonder conservatief kamp terecht te komen met betrekking tot de toekomst van de sociale zekerheid.

Zonder afbreuk te doen aan haar terecht bedenkingen ("sociale zekerheid is een van de belangrijkste sociale verworvenheden van de arbeidersbeweging") of in te gaan op de manifeste onwaarheden ("de regering heeft al beslist om de toekomstige pensioenen te verminderen") is het goed om erop te wijzen dat inzake de financiering van de sociale zekerheid reeds een lange weg werd afgelegd.

Sinds het verzamelen van centen in een sigarenkistje voor het geval een collega ("een kameraad") een ongeval kreeg en werkonbekwaam werd, werd het stelsel meer en meer gecollectiveerd en werden de gedekte risico's verruimd. Vandaag wordt de sociale zekerheid in haar totaliteit nog altijd voor 75 procent gefinancierd uit bijdragen op lonen, 25 procent uit (algemene) overheidsmiddelen. Zowel vanuit het oogpunt van de vergrijzing als uit zorg voor de bescherming van onze werkgelegenheid is het absoluut noodzakelijk de alternatieve financiering verder uit te breiden. In ideologische termen kan dit proces geduid worden met de vraag of het in deze rijke samenleving nog altijd wenselijk is dat de sociale bescherming van werkenden (en vele anderen) hoofdzakelijk betaald wordt op basis van directe bijdragen op inkomens uit arbeid. Volgens mij niet, waarbij ik tot het besluit kom dat de uitdaging voor de sociale zekerheid veeleer ligt in de zogenaamde alternatieve financiering (vb. in welke mate slaagt de arbeidersbeweging erin om vermogensinkomens, energieheffingen of consumptietaksen te reserveren voor een collectief beschermingssysteem?). Of nog anders uitgedrukt: welk aandeel van onze nationale rijkdom zal er in de toekomst gereserveerd worden voor een solidaire sociale zekerheid, en hoe hoog ligt de solidariteit vanwege de economisch en financieel sterkeren voor de maatschappelijk zwakkeren.

Het financieringsprobleem van de sociale zekerheid aangrijpen om tegen arbeidstijdverkorting te pleiten lijkt me dan ook volkomen misplaatst. Integendeel, de scheve en onrechtvaardige arbeidsherverdeling van vandaag (waarbij honderdduizenden werklozen de facto verplicht worden om nul uren te presteren) jaagt de sociale zekerheid op enorme kosten. Meer nog, het zou bijzonder nuttig en efficiënt zijn mocht de sociale zekerheid arbeidsherverdeling meer helpen ondersteunen (wat ze vandaag reeds gedeeltelijk doet door bijv. loopbaanonderbreking, inkomensgarantie uitkering, of het plan Vande Lanotte). In tegenstelling tot de auteur zijn we er van overtuigd dat de georganiseerde werknemersbeweging het wel bij het rechte eind heeft wanneer ze ATV centraal in hun eisenpakket plaatst; ook vanuit het belang van de sociale zekerheid.

Het is echter overdreven om te spreken van een ideologie van ATV. Een ideologie kan worden gedefinieerd als een samenhangend geheel van waarden en zingevingssystemen waarmee getracht wordt het menselijk handelen en de samenleving te begrijpen en te sturen. Vanuit deze definitie lijkt het me zinvoller om ATV te zien als een praktische herboom die kan leiden naar een socialere (beter verdeelde) samenleving waarbij het samen-ik-zijn veel meer ruimte krijgt in verhouding tot de rol van producent en consument waarin we vandaag veelal opgesloten zijn geraakt.

De tweede grote stelling van Peemans-Poullet (er gaat niets boven het scheppen van sociaal nuttige arbeidsplaatsen) is volkomen terecht. Een beleid van arbeidsherverdeling zal hoedanook aangevuld moeten worden met een beleid dat zich richt op de (verdere) economische ontwikkeling van de niet-commerciële sector. En ook al werd er te pas en te onpas (door de politieke rechterzijde in front met internationale organisaties) de kritiek gemaakt dat België en Vlaanderen te veel arbeidsplaatsen subsidieert, toch bestaat er geen enkel principieel bezwaar tegen een verdoordereven subsidiering van arbeidsplaatsen. Toch wil ik ook hier een aantal kanttekeningen plaatsen bij het voorstel van Hedwige Peemans-Poullet.

Zo is het rigoureuze onderscheid dat door de auteur wordt gesuggereerd tussen arbeidsplaatsen in de vrije markt enerzijds en de gesubsidieerde sociaal nuttige arbeidsplaatsen anderzijds in de

praktijk dikwijls veel moeilijker te maken. Ook bij bedrijven die in eerste instantie winst nastreven vinden we tal van sociaal-nuttige activiteiten terug. Daartegenover staat dat het feit dat een ander gesubsidieerd wordt niet garant staat voor maximale sociale nuttigheid. Kortom, het aanduiden van zinvolle en niet-bevredigde sociale behoeften brengt geen uitsluitel over wie wat moet of kan doen: het vrije initiatief dan wel de overheid. In dit verband blijft de auteur wel zeer aan de oppervlakte waar ze pleit voor "de vermindering van de arbeidsintensiteit in diverse sectoren" of laar voorstel tot "desintensivering van de landbouwproductie". Los van de vraag naar de opportuniteit van deze voorstellen wordt de lezer geen enkel idee gegeven hoe dit concreet gerealiseerd kan worden. Of suggereert de auteur hier een massale operatie van gesubsidieerde arbeidsplaatsen in de private sector, in de landbouwsector en het gros van de industriële bedrijven?

Een tweede bedenking slaat op het mechanisch karakter van het voorstel: de behoeften aan extra werkkrachten worden opgemeten, daarna de vaardigheden van de werklozen geïnventariseerd om tenslotte met de organisatie van de nodige financiële middelen in een forse uitbouw te voorzien van de "niet-marktgerichte sectoren". Een dergelijke redenering is in grote mate wereldvreemd want gaat volkomen voorbij aan de complexiteit van onze economie en maakt abstracte van de grote dynamiek op onze arbeidsmarkt. Zowel de vaardigheden als de aspiraties van werkzoekenden kunnen snel wijzigen, ook de aangeduide financieringsbronnen zijn allesbehalve zeker terwijl de niet-bevredigde sociale behoeften niet meer of minder dan (terechte) politieke keuzes zijn. Politieke keuzes maken veronderstelt echter het leggen van prioriteiten. In dit verband zijn er veel argumenten te bedenken om ook andere maatschappelijke behoeften in het vizier te brengen (veiligheid, sportmogelijkheid, natuur en bosbeheer, sociale economie projecten, ...) en een aantal vermelde beleidspolen (bijvoorbeeld de desintensivering van de landbouwproductie) minder prioritair te stellen.

Het dogmatisch karakter van de bijdrage blijkt vooral uit het financieringsplan voor de subsidiering van sociaal nuttige arbeidsplaatsen. De financiering is gebaseerd op een achterhaalde klassenanalyse waarbij de noodzakelijke 300 miljard op allerlei manieren gezocht wordt bij

het bedrijfsleven, een fiscale hervorming, de "socialisering van de productiviteitswinsten" (wellicht een robotaks of het verhogen van de vennootschapsbelasting) en nieuwe para-fiscale lasten.

De auteur gaat er daarbij vanuit dat deze ingrepen geen enkel effect hebben op onze economie en de werkgelegenheid. Niets is echter minder waar. Wij pleiten dan ook voor een systematische budgettaire versterking van het werkgelegenheidsbeleid dat zich vandaag reeds richt op de ontwikkeling van de niet-marktgerichte sector (zoals de sociale Maribel, de veiligheidscontracten, de sociale economie, het sport- en cultureel beleid, het welzijnsbeleid, PWA- en Smetbanen...). Ook op het vlak van het werkgelegenheidsbeleid zal een dergelijke evolutie duurzamer resultaten opleveren dan de voorge-

stelde revolutie. Op voorwaarde dat de systematische uitbreiding van de niet-marktgerichte sector hand in hand blijft gaan met een beleid van arbeidstijdverkorting.

Hans BÖNTE
SP-Volksvertegenwoordiger

---

lezingenreeks Yvon Quinou

Op uitnodiging van het IMAVO verzorgt de Franse linkse filosoof Yvon Quinou in het voorjaar 1999 enkele lezingen in Vlaanderen (Gent, Antwerpen, Brussel)

Op uitnodiging van het Masereelfonds en IMAVO spreekt Yvon Quinou op maandag 15 februari 1999 om 20 u in het Poesjklinicentrum te Antwerpen over

Marxisme en moraal

Yvon Quinou zoekt duidelijkheid rond het statuut van de moraal in het werk van Marx en het marxisme. De problematiek kwam betrekkelijk weinig aan bod vergeleken met andere thema's binnen het marxisme. De stalinistische verwording gaf voedsel aan het wantrouwen en het ongehoor ten aanzien van elke normatieve grondslag voor het communisme. Nochtans zijn er bij Marx duidelijk morele uitgangspunten aanwezig. Die inspiratie vindt men niet alleen zijn vroege werk maar komt tot uitdrukking het geheel van zijn oeuvre.

Yvon Quinou gaat nader in op de problematische aspecten ervan voor het marxisme als een materialisme en de ambivalentie tussen het normatieve spoor en de wetenschappelijke conceptualisering.

Yvon Quinou doceert filosofie in de voorbereidende graden voor de Franse Grandes Ecoles. Hij is medewerker en redactielid van verscheidene tijdschriften (o.m. Actuel Marx en La Pensée), auteur van Problèmes du matérialisme (1987), Nietzsche ou l'impossible immoralisme (1993), Figures de déraison politique (1995) en werkt aan een materialistische theorie van de moraal

(de lezing en de discussie gaan door in het Frans; thema's en data voor de lezingen in Brussel en Gent worden momenteel vastgelegd. Voor meer informatie tel. 02.514.00.08)